

bani IV, *Præ cunctis*, etc. Admonent vero plerique, in quibus est Penha, cum Eymerico, in Directorio, p. 3, quæst. 31; Molina, de Justitia, tract. 5, disp. 28, n. 22; Cenedo, collectan. 14, n. 2; Azor, tom. 1, l. 8, cap. 18, quæst. 13, caute cum iis esse agendum, qui superiorem temporalem non agnoscunt, quales sunt imperatores, reges, ac nonnulli alii ejusdem conditionis. Nam in his casibus consulendus potius esset Summus pontifex, si forte eorum aliqui in hæresim inciderent; præsertim si scandalum, seditio, vel similis alius infelix exitus timeatur. Quæ ratio de inferioribus dynastis non æque procedit; siquidem adversus hos, si deliquerint, poterunt Inquisitores brachio regum superiori adjuvari.

25. *Quid de episcopis.* — Jam vero inter ecclesiasticas personas primum locum obtinet Summus Pontifex, de quo, si in hæresim labi posse credatur, satis dictum est supra, disp. 10, sect. 6. De consecratis in episcopos, etiam titulares, et de superioribus dignitatibus Archiepiscoporum, Patriarcharum, quibus addendi sunt Cardinales, exceptio prima facta est in jure, ut nonnisi a Summo Pontifice de hæresi judicentur, cap. *Inquisitores*, de Hæreticis, in 6. Ubi ne quidem inquirere, nedum judicare tale aliquod crimen de episcopis definitur, aperteque notarunt Villadiego, de Hæreticis, quæst. 7; Calderinus, eodem titulo, c. 8, num. 9; Carrerius, num. 74; Repertorium Inquisitorum, verbo *Episcopus*, ad 2; Simancas, de Catholicis institutionibus, cap. 25; Penna, citato loco Directorii, comment. 78, et alii. Cujus decisionis ratio plana est, ipsa nimirum dignitas illius status, et incommoda quæ facile possent occurrere, si tales personæ in tribunali Inquisitionis respondere tenerentur. Itaque tantæ rei gravitas merito Pontificis Summi judicio reservatur: ob hanc enim eandem rationem graviores aliæ causæ criminales Episcoporum per Sedem Apostolicam terminandas esse statuitur in cap. *Accusatus*, cum sequentibus, 3, q. 6, et alibi. Satisque expressit Tridentinum, sess. 24, c. 5 Reformat., ubi addit generalem commissionem inquirendi de quibusvis personis non complecti Episcopos, oportereque ut specialis mentio de eis fiat in commissione, ac nonnisi virtute talis commissionis ex specialis facti instructione processus fiant. Nimirum (ut ego existimo), si negotium eam patiat moram; alioquin si periculum sit ut Episcopus hæreticus, aut plane de hæresi suspectus elabatur et alio fugiat, fidei causa suo quasi jure postu-

lat, ut contra ejusmodi hæreticum usque ad carcerem procedatur: quemadmodum et jure eodem contra ipsum erit pro concionibus agendum, aliisque modis, si forte pravam, quam concepit, doctrinam in vulgus spargat, aut in communibus moribus corruptelam inducat. Atque hoc certe intendunt citati auctores, dum aiunt (nulla facta mentione commissionis pontificiæ) recipi posse testium depositiones contra episcopum hæreticum, ut ad Sedem Apostolicam transmittantur. Imo id ipsum non obscure habetur in cap. *Inquisitores*, ibi: *Si sciverint vel noverint*, utique ex depositione aliorum; aliter enim *scire* vel *invenire*, ita ut probabilem causam in judicio Pontificis faciant, non dicentur. Est autem adeo reservatum Pontifici judicium de hæresi Episcoporum, ut licet inquisitioni Cardinalium deputatorum commissa sit ordinaria potestas inquirendi, et processus faciendi de hæresi Episcoporum, non tamen finaliter judicandi absque recurso ad Pontificem, ut patet in Extravaganti Pii IV, quæ incipit *Romanus Pontifex*, etc.

26. *Quid de officialibus Pontificis.* — Secunda exceptio in jure est officialium Papæ; horum enim causa in hæresi ipsi quoque Summo Pontifici reservatur, ut patet in Extravaganti *Cum Matthæus*, de Hæreticis, inter communes, traditurque ab auctoribus paulo ante citatis. Hujus exceptionis ratio generalis est privilegium officialium cujusque tribunalis; coram illo enim conveniuntur, ut vel inductione patet. Nam, et ipsius Inquisitionis officiales, familiares, etc., nonnisi coram ipso Inquisitionis tribunali citantur; ecclesiasticæ personæ coram ecclesiastico iudice, et sic de aliis. Atque ex hac eadem generali ratione concluditur, neque inquisitorem posse cognoscere de hæresi alterius inquisitoris, aut nuntii, vel collectoris, alteriusve delegati, dum est in officio; quippe qui officiales delegati sunt ipsius Pontificis, ut ex jure liquet.

27. *Quid de religiosis et sacerdotibus secularibus.* — Tertia exceptio, de religiosis personis, hodie nulla est. Quamvis enim antiquitus varia fuerint statuta a Pontificibus circa facultatem procedendi contra religiosos exemptos, ut patet ex Directorio Inquisitorum, part. 3, q. 88, comment. 77, hos tamen omnes tribunali Sanctæ Inquisitionis tandem subjecerunt posteriores Pontifices, Clemens VII, Rescripto *Cum sicut*; et Pius IV, in Constitutione *Pastoris æterni*; dummodo (ut in Constitutione Pii IV subjungitur) Inquisitores a

religiosorum superioribus non fuerint præventi. Verumtamen neque hæc clausula Pii IV hodie locum habet, ut recte advertit Penha, in Comment. citato, et Azor supra, q. 12; imprimis quia dicta Constitutio quoad hanc clausulam non videtur usu recepta. Nul- lus enim religiosorum superior audet subditos in causa hæresis judicare. Deinde quia, sive recepta fuerit, sive non, Sanctæ Inquisitionis tribunal hodie plane contrarium observat. Unde religiosorum hæreses, etiam non admonito superiore, ad Inquisitores deferendæ sunt. Id quod in hæresi sacerdotis secularis a fortiori militat, ut patet tum ex dictis, tum ex cap. *Accusatus*, § *Sacerdotes*, de Hæreticis, in 6, et ex iis quæ in Directorio Inquisitorum, 3 p., q. 29, videri possunt.

28. *Quas penas incurrat qui non denuntiat de hæresi.* — Ultimo interrogari potest quas penas vel quæ incommoda incurrat, qui non denuntiat hæreticum, cum tenetur. Primo dicitur incurri excommunicationem. Ita Penha, in Direct., 2 p., comment. 2, et citat Extravag. Gregorii IX, quæ incipit, *Excommunicamus*; sed ibi non fertur excommunicatio ipso facto, sed ferenda dicitur his verbis: *Excommunicationis sententia procedatur*; tamen per edicta Inquisitorum solet ipso facto imponi, et ita incurritur, nisi legitima causa culpam excuset, ut notavit idem Penna, comm. 18 ejusdem partis. Secundo dicitur hujusmodi non denunciatus fieri de hæresi suspectus, quod sentit Castro, d. l. 2, cap. 25. Sed moderandum hoc est, quando aliæ circumstantiæ juvant; nam sola illa omissio per se non sufficit, ut notavit Rojas, d. sing. 3, n. 18. Tertio dicitur iste puniendus ut fautor hæreticorum; ita Penna, 2 p., comment. 78; verumtamen nimium hoc videtur, ut infra dicam, tractando de fautoribus, et ideo magis placet quod dixit Simancas supra, num. 11, illum puniendum esse aliis pœnis, prudenti arbitrio Inquisitorum, tanquam inobedientem, et eorum officium impediens.

DISPUTATIO XXI.

DE PÆNIS SPIRITUALIBUS HÆRETICORUM.

Diximus esse in Ecclesia potestatem ad puniendos hæreticos: certumque est et experimento satis constat esse in Ecclesia usum talis potestatis, et ideo necessarium est ad particulares penas descendere, et singulas expli-

care. Distinximus autem illas in superioribus in duos ordines, scilicet spiritualium et temporalium pœnarum, sub temporalibus corporales etiam comprehendendo. Prius ergo de spiritualibus disputationem instituiamus, quia et priores sunt, et magis propriæ spiritualis potestatis; postea vero de reliquis dicemus.

SECTIO I.

Utrum hæretici ipso facto excommunicati sint, et quo jure.

1. *Prima sententia, hæreticos jure divino esse excommunicatos.* — Fundatur primo in *Scripturis*. — Conveniunt omnes Catholici, propter hoc delictum impositam esse excommunicationis pœnam, quæ ipso facto incurratur; dissentiunt autem in explicando jure quo talis pœna lata est, a qua controversia incipere oportet; nam decidendo illam, veritatem ipsam confirmabimus. Est ergo prima sententia, quæ affirmat hæreticos esse jure divino excommunicatos. Ita tenet Driedo, l. 2 de Libertate christiana, c. 8; et Latomus, contra Luth.; et Echius, in Enchiridio, sub titulo de Hæret. comburendis; Almain, etiam in 4, dist. 18, q. 1, in fine, simul dixit hanc censuram esse Apostolicam, et de jure divino, sentiens esse latam ab Apostolis, non ut ab auctoribus, sed ut a promulgatoribus juris divini. Eandem tuetur Penha, in addition. ad Eymer., in Direct. Inquisitorum, parte 2, comment. 12, ad c. *Excommunicamus*, 1, de Hæret.; Decian., in tract. criminal., l. 5, cum allegatis per eum, c. 41. Fundari potest hæc sententia in illis locis *Scripturæ*, in quibus communicatio cum hæreticis prohibita est: nam idem esse videtur excommunicare, quod communicationem interdiceret. Sic Joan., ep. 2, dicitur: *Nec ave illis dixeritis*; et ad Rom. 16: *Declinate ab illis*; et 1 ad Cor. 5: *Cum ejusmodi nec cibum sumere*; et 2 ad Thessal. 3: *Denuntiamus vobis fratres in nomine Domini Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, et non secundum traditionem quam accepistis a nobis*. Isti autem sunt hæretici, et ita de illis intellexit Cyprian., epist. 55, et loco verbi *denuntiamus*, legit *precipimus*; et eodem modo legit Theophil., et addit: *Terrificum magis faciens præceptum, ait: Non nos precipimus, sed Christus*. In quo jus divinum insinuat. Quod etiam videtur aperte latum a Paulo, ad Gal. 1: *Si*

quis vobis evangelizaverit, præter id quod evangelizatum est, anathema sit. Hac enim voce solent Concilia uti ad definiendam doctrinam fidei, simul ferendo excommunicationem in non credentes. Unde Concilium Sardiense, in epist. ad omnes episcopos, circa finem, adducens hunc locum, ait: *His ergo nullum communicare denuntiate*, indicans Ecclesiam non tam ferre hanc excommunicationem, quam latam ab Apostolis denuntiare. Denique facit illud ad Tit. 3: *Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem devita*.

2. *Fundatur secundo in traditione Ecclesiae.*

—Secundo potest hoesuaderi antiqua traditione Pontificum, Conciliorum et Patrum; nam ubique prohibent hanc communicationem, non tanquam ferentes novam prohibitionem, sed tanquam commemorantes antiquam, ejusque transgressores punientes. Ita legimus in canone 46 et 63 Apostolorum, ferri pœnas contra communicantes cum hæreticis; idemque videre licet in Fabiano Papa, ep. 1; et Anastasio I, epist. etiam 4; et Leone, epist. 2 et 93, cum multis aliis. Item in Concilio Carthaginensi IV, c. 69, 71 et 72, ubi perinde prohibetur communicatio cum hæreticis, ac cum excommunicatis; item in c. *Non licet*, 1, q. 4, ex Martino Brachar., c. 70 suorum Canonum. Ex Patribus, videri potest Ambrosius, l. 7 in Luc., ad finem c. 9, et ad initium 10, in quo notari potest verbum illud: *Hos non suscipit Dominus, sed a suo nido arcet et prohibet*; ergo Christus illos separat; et Irenæus, lib. 3 contra Hæres., c. 3, refert Apostolos nec verbo tenus communicasse cum his qui adulterabant veritatem, quasi observantes divinum præceptum. Et ibidem refert exemplum Joannis Evangelistæ, qui balneum ingredi noluit, quia ibi erat hæreticus Cerinthus, quod etiam refert Eusebius, l. 3 Histor., c. 18; et aliud simile de Polycarpo refert, l. 4, c. 14, et de Origene, l. 6, c. 3; et Athanasius, in Vita Antonii, de illo refert nunquam

sum Dominum, de jure divino esse censetur, quia quæ sunt ab hominibus instituta, solent certum initium habere; ergo signum est quod a jure divino emanaverit. Et potest hoc a signo confirmari, quia communicatio cum hæreticis in divinis, et præsertim in sacris, ita censetur prohibita, ut etiam in articulo mortis non liceat, ut sentit D. Thomas 3 p., q. 82, art. 3, ad 2, et ideo laudatur factum S. Herminigildi, qui noluit Eucharistiam in extremis ab episcopo hæretico Arriano accipere, ut videre est in Gregorio, 3 Dial., c. 31, et habetur in c. ult., 24, q. 1, et generaliter in c. *Arrian.*, 1, q. 1; et Leo Papa solum baptismum excipit, ep. 18, cap. 3; et idem habet Innocentius I, epist. 22, c. 3, et 5; ergo signum est illud esse propter excommunicationem jure divino latam.

4. *Prima assertio contra præcedentem sententiam.* — *Notatio duplicis prohibitionis cum hæreticis.* — *Prima prohibitio est juris divini, nec de ea procedit assertio.* — *Sed vel pertinet ad naturale præceptum fidei.* — *Vel ad præceptum charitatis.* — Nihilominus dicendum est primo hanc pœnam non esse impositam jure divino. Ita sentiunt communiter Theologi, tum in 4, d. 18 et 19, tractando de censuris, et præsertim Soto, d. 22, q. 1, art. 1; Valent., t. 4, disp. 7, q. 17, punct. 4, in fine; Henriquez, l. 13, c. 2, ad finem, ubi plures adducit in commento, lit. P. Et videri etiam possunt quæ dixi in 5 tom., d. 2, sect. 1, et disp. 18, sect. 1, tum in hac materia 2, 2, q. 11, articulo tertio, ubi moderni omnes, et Castro, l. 2 de Just. hæret. punit., c. 17 et 18; et Azor, tom. 1, l. 8, c. 10, q. 2. Ut assertionem probemus, oportet distinguere prohibitionem communicandi cum hæreticis ab excommunicatione ipsis hæreticis imposita. Nam prima prohibitio per se primo et directe cadit in fideles, et ipsos ligat; excommunicatio autem directe ligat peccatorem, seu hæreticum cui imponitur, quamvis obligatio etiam

randum non esse juris divini positivi tantum, sed naturalis, etiamsi in Scriptura fuerit etiam declaratum, quia in lege gratiæ non sunt data specialia præcepta positiva immediate a Deo, præter præcepta fidei et sacramentorum. Est autem hæc prohibitio naturalis, vel quatenus ad ipsammet fidem, vel ad charitatem spectat. Ratione fidei primo ac præcipue prohibita est communicatio cum hæretico in ipsa doctrina; secundo prohibetur etiam communicatio in externis ritibus hæreticis, quod non solum ad fidem, sed etiam ad religionem spectat; tertio, prohibetur tanta familiaritas cum hæreticis, ut communicantem reddat de fide sua suspectum; nam hoc etiam est contra fidei confessionem; de quo videri potest specialiter Leo Papa, serm. 18 de Passione, et serm. contra Eutychem, et ideo in jure canonico, qui ex hac familiaritate suspectus redditur, et punitur, et ad purgationem canonicam cogitur, cap. *Inter sollicitudines*, de purgatione canonica. Et videri potest Castr., d. libr. 2, c. 17. Ratione autem charitatis obligat hoc præceptum, primo ad vitandum scandalum proprium, ne quis in periculo errandi se constituent; secunda, ad vitandum scandalum proximorum, qui illo exemplo facile ad familiarem communicationem inducentur, et in periculo constituentur. Tertio, ad vitandum nocuum ipsiusmet hæretici, qui per hujusmodi communicationem fit audacior, et in suo errore pertinacior, et has rationes indicant Patres allegati.

5. *Ostenditur jam assertio præcedens.* — At vero excommunicatio, de qua conclusio loquitur, non potest esse juris divini; quia licet potestas excommunicandi immediate a Christo data sit, et hac ratione juris divini esse dicatur, nihilominus ipsa censura, prout est in usu Ecclesiæ, non fuit immediate a Christo instituta, sed per Ecclesiam determinationem accepit, ut ex propria materia de censuris constat, et ex effectibus hujus pœnæ; nam

monebantur, et si pertinaces erant, tunc per censuram abjiciebantur; ergo signum est non esse impositam ipso jure divino.

6. *Secunda assertio.* — Secundo, dicendum est hanc censuram jure ecclesiastico imponi omnibus hæreticis. Ita habetur ex c. *Achatius*, 24, q. 1, et c. *Ad abolendam*, et c. *Excommunicamus*, 1 et 2 de Hæreticis, et c. *Quicumque*, de Hæreticis, in 6, et c. *Novit*, de Sententia excommunicationis; estque hæc pœna maxime proportionata huic delicto; tum quia sicut crimen est valde spirituale, ita et pœna; et sicut crimen est maximum inter ea quæ possunt esse Ecclesiæ manifesta, ita etiam et pœna gravissima est; tum etiam quia ipse hæreticus se ab Ecclesia separat, et ideo jure ipsa Ecclesia magis illum a se excludit ac separat. Denique quia hæc pœna aliis fidelibus est maxime utilis, propter ea quæ jam indicavimus, et ipsi hæretico potest esse medicinalis, quia ad finem respiscendi ei infligitur.

7. *Tertia assertio.* — *Objicitur locus Pauli.* — *Prima expositio ex Chrysostomo, Cano et Cornelio.* — *Secunda.* — *Tertia.* — Tertio, dicendum est hanc censuram incurri ipso facto; nam in prædictis capitulis ita fertur; et hoc addiderunt nova jura antiquioribus, ad quæ antiquiora D. Thom. 2, 2, q. 11, art. 1, solum attendit, cum oppositum docuisse videtur. Sed objeci potest illud Pauli, ad Tit. 3: *Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem devita*; quia non videtur hoc in dictis novis juribus servari. Respondeo primo, multos Patres tantum ibi legere, post unam admonitionem, ut Irenæus, l. 3, c. 3; Tertullianus, de Præscriptionibus hæret., c. 16, et Ambrosius ibi, et l. 2 de Abraham, c. 6, et l. 8 in Luc., c. 17; et Augustinus, epist. 162; quamvis Gratianus, in c. *Quæ dignior*, et in cap. *Dixit Apostolus*, 24, q. 3, hæc duo loca Ambrosii et Augustini aliter referat; juxta hanc ergo lectionem facile respondetur, per legem ipsam fieri sufficienter mo-

resipuerit, separari; quod etiam indicant illa verba: *Quia subversus est, qui hujusmodi est.* Quam expositionem videtur probare Cano, lib. 12 de Locis, c. 9, ad finem, et bene noster Cornel. a Lapide, super illum locum. Secundo, dici potest Apostolum loqui ad episcopum, ut ferat prohibitionem in illum, et ideo loqui de excommunicatione quæ fertur ab homine. Denique, licet sit sermo de excommunicatione a jure, est facilis responsio, monitionem, quæ fit per legem, æquivalere multis monitionibus, quia lex quotidie et perpetuo monet.

8. *Ad primum fundamentum ex Scriptura in n. 1. — Ad secundum fundamentum in n. 2. — Ad tertium, in n. 3. — Ad confirmationem, ibid.* — Et per hæc satisfactum est fundamentis adductis pro prima sententia, nam prima quatuor testimonia Scripturæ juxta primam assertionem intelligenda sunt. Quintum autem, de anathemate lato ad Gal. 1, non est intelligendum de propria censura, cum Paulus etiam in Angelum de Cælo illud ferat, per quamdam exaggerationem; est ergo illa quædam execratio et abominatio doctrinæ hæreticæ, et personæ illam docentis, ut ibi Hieronymus et alii exponunt. De ultimo vero testimonio, quod erat ad Tit. 4, satis dictum est. Testimonia autem Pontificum secundo loco adducta juxta primam conclusionem procedunt. Solum oportet in eis notaré, non omnia vel dicta vel facta quæ ibi referuntur, esse sub præcepto, sed quædam fuisse opera consilii ad exemplum aliorum, ut est illud Joannis Evangelistæ, et similia. Denique ad tertium, jam ostensum est hanc censuram, præsertim ab ipso jure latam, non semper fuisse in usu Ecclesiæ. Solum circa confirmationem de prohibitione recipiendi sacramenta ab hæretico, etiam necessaria, et in extrema necessitate, advertendum est, per se loquendo, non esse talem prohibitionem, sed solum quando esset grave periculum, vel aliquod signum deficiendi a fide, ut fuit in casu illo Herminigildi regis, quod punctum in sequentibus iterum attingemus; et videri possunt dicta de Sacramentis, tam in communi, disputat. 18, sect. prima, quam in particulari de Eucharistia disputat. 72, sectione quarta; et de Pœnitentia, disp. 26, sectione quarta; et de Censuris, disp. 11, sect. 1, a num. 14.

SECTIO II.

An omnes hæretici hanc censuram incurrant.

1. *Hæreticorum triplex genus.* — Ut intelligatur ratio dubitandi, et punctum difficultatis, tres modi hæreticorum distinguendi sunt; in primo sunt hæretici tantum externi, qui etiam ficti dici possunt, quia in mente verè non sunt hæretici, licet tales exterius se ostendant; et de his dixi supra disputatione 14, sectione ultima, non incurrare pœnas hæreticorum proprias, ac proinde neque istam excommunicationem, quantum est ex parte hæresis; quod addo, quia si alioquin sint fautores vel defensores hæreticorum, illo titulo incurrunt pœnas, juxta infra dicenda; et ideo de istis nihil hic repetere necesse est. In secundo ordine sunt hæretici veri in mente, qui nullo modo exterius suam hæresim manifestarunt, qui dicuntur hæretici mentales; et dici etiam solent per se occulti respectu humanæ cognitionis, quæ ad interiores actus alienæ mentis non pertingit. In tertio ordine sunt veri hæretici externi, qui et mente deliberata ac pertinaci hæresim conceperunt, et in ejus confessionem exterius prodierunt; et hi sunt in duplici differentia; quidam enim sunt publici, qui coram aliis suam hæresim manifestarunt, sub quibus comprehendimus tam vere et rigore publicos, quam omnes qui saltem coram paucis hæresim ostenderunt. Et de his omnibus, certissimum est ipso facto incurrere hanc censuram, quia omnis excommunicatio ipso jure lata ita incurritur, quia ut minimum hæc est vis et efficacia legis canonicæ, neque de hoc est controversia inter Doctores. Alii sunt externi hæretici, omnino occulti, qui a Doctoribus vocantur occulti per accidens, quia per se cognosci possent ab hominibus; accidentarium autem est quod testibus careant. De omnibus ergo occultis tam per se quam per accidens potest esse dubitatio.

2. *Prima opinio in hac sectione.* — *Ejus fundamentum.* — *Confirmatur primo.* — *Confirmatur secundo.* — Prima opinio affirmat omnem hæreticum omnino occultum etiam per se, seu pure mentalem, statim hanc censuram incurrere. Tenet Glossa in c. *Cogitatio*, verb. *Patitur*, de Pœnit., d. 1, et Glossa in Clement. 1, § *Verum*, verb. *Eo ipso*, de Hæret. Nam licet non declaret loqui de pure

mentali, sed absolute de omnino occulto, tamen ex discursu, et ex verbis quæ allegat satis manifestum est in hoc sensu loqui. Et idem habet Glossa 24, quæst. 1, in principio, verb. *Qui vero*, et in simili alia Glossa, in cap. unic., § *Omnem*, de Schismatic., in 6, estque hæc communis opinio Canonistarum, ut videre licet in Felino, c. 1 de Præsumpt., n. 7, et in tract. *Quando conatus puniatur*, num. 4, ubi alios allegat; et plures, illos sequendo, Rojas, in tract. de Hæretic., 1 p., n. 240 et seq., et hanc opinionem secutus est etiam Adrian., in 4, in materia de confessione, q. 2, § *Alii probant*, et Quodlib. 8, q. 1; et plures citat Sanc., lib. 2 in Decalog., c. 8, et Farinac., de Hæresi, q. 192, § 1, a n. 4. Fundamentum est, quia censura lata propter aliquod peccatum incurritur, eo ipso quod peccatum consummatur, si lata est ipso jure; sed peccatum hæresis in mente consummatur, sicut et fides; ergo eo ipso incurritur censura propter illud ipso facto imposita. Et confirmatur maxime, nam jura imponentia hanc censuram extendunt illam ad credentes, ut patet ex c. *Excommunicamus*, 1, § *Credentes*, de Hæret.; ergo juxta rigorem talium verborum incurritur hæc censura per falsam fidem mentis; nam ille jam credit. Confirmatur secundo, quia si hujusmodi hæreticus a judice ecclesiastico interrogetur, an aliquando crediderit talem hæresim, et ipse fateatur, juste puniatur; ergo tale peccatum cadit sub ecclesiasticam jurisdictionem; ergo etiam cadit sub legem imponentem censuram ipso facto, propter tale peccatum. Et hic addi possent argumenta, quibus aliqui probant et defendunt jurisdictionem ecclesiasticam, etiam coactivam, se extendere ad actus interiores, etiam directe et per se. Sed illa omitto, quia videri possunt in l. 4 de Legib., cap. 12.

3. *Secunda opinio.* — *Suadetur.* — Secunda opinio omnino contraria esse potest, hæreticum omnino occultum, tam per se, quam per accidens, hanc censuram non incurrere. Cujus opinionis in particulari non invenio auctorem, præter aliquos, qui in generali tam decensuris quam de irregularitatibus hoc dixerunt, ut in propria materia tractatum est. Potest tamen suaderi, quia eadem est ratio de occulto per accidens et per se; sed hæresis per se occulta non est materia hujus censuræ; ergo nec per accidens occulta. Major probatur, quia ad exercendam jurisdictionem, non est sufficiens potentia cognoscendi, sed necessaria est

actualis cognitio: quomodo enim judex, de his quæ ignorat, judicabit, etiamsi illa cognoscere potuerit? Occultum autem per se et per accidens solum differunt in potestate cognoscendi, in actuali vero defectu cognitionis conveniunt; ergo conveniunt etiam in hoc, quod sunt extra jurisdictionem humanam, quando sunt extra humanam cognitionem; ac proinde, si propter unum non incurritur censura ex defectu jurisdictionis, neque propter aliud incurritur.

4. *Pro vera sententia assertio prima.* — *Fundatur.* — Nihilominus vera est sententia media, ad quam probandam dico primo: hæreticus mentalis seu per se occultus non incurrit hanc censuram. Hæc est communis opinio Theologorum, quos late retuli in dicto lib. de Legib., et in tom. 5, de Censur., disput. 4, sect. 2; et ideo nunc illos omitto. Multi etiam ex jurisperitis, præsertim modernis, hanc partem secuti sunt, quos refert et sequitur Simanc., de Institut. ecclesiast., tit. 42, num. 3 et sequentibus; et latius Sancius, in loco citato; Garcia, parte 11, cap. 10, num. 91; et Farinac., quæst. 192, n. 6. Unde Penha, in Scholio ad Rojas, 1 part., num. 240, et 2 part., num. 319, testantur hanc opinionem prævaluisse, et in praxi servandam esse. Fundamentum hujus sententiæ generale est, quod jurisdictio ecclesiastica per se et directe non extenditur ad actus mentis. Dicimus autem, *per se et directe*, quia ratione actus exterioris, quatenus interior ad illum est necessarius, vel potest in illum prodire, potest ipse interior actus indirecte, et quasi consecutione quadam, cadere sub legem ecclesiasticam, secus autem directe et per se. At vero in præsentī, ut hæc excommunicatio per hæresim mentalem incurreretur, necessarium erat jurisdictionem Ecclesiæ ad punienda delicta, *per se et directe* cadere in talem actum; ergo non potest talis actus esse materia talis pœnæ. Consequentia cum minori sunt evidentes. Major autem frequens est in jure, cap. *Sicut tui*, et cap. *Tua nos*, de Simonia, cap. *Erubescant*, 32 dist., ubi dicitur Ecclesiam non judicare de occultis, quod maxime verum habet in occultis *per se*, qualia sunt quæ in corde latent. Unde est illud 1 ad Corinth. 4: *Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium*; nam cum hæc soli Deo pateant, iudicio ejus sunt reservata.

5. *Declaratur per distinctionem duplicis jurisdictionis.* — Ut hoc autem melius intelliga-